

Tamás Róbert családjának története

Magyarné Klopfer Ildikó, Érd (magyarneklopfer@gmail.com)

*„Nem az a fontos, hogy mi múlik el, hanem az, hogy mit tudunk belőle megőrizni.”
(Halász Péter)*

A fenti gondolatból kiindulva úgy hiszem, hogy olyan tudattalan érzések, tulajdonságok, régről jött tudások is „belénk vésődnek”, amelyeket soha nem láttunk, soha nem tapasztaltunk, de génjeinken keresztül átörökítjük a következő nemzedékeknek.

Amikor olyan családban nevelkedünk, amelyben tradíció az idősebb nemzedék tisztelete, szeretete, akkor előbb-utóbb felvetődik bennünk, hogy többet tudjunk arról, hogy kik is voltak azok a távolabbi felmenőink, akiket személyesen nem ismerhettünk. Kik voltak a dédszüleink, ükszüleink, szépszüleink, mivel foglalkozhattak, hogyan élhettek, milyen emberek voltak? Vajon mivel teltek a hétköznapjaik, ünnepeik? Hogyan öltözködtek? Milyen házakban éltek? Szegények voltak, vagy módosabbak?

Anyai nagypapám tót ember volt, Nyitra vármegyéből származik a család ezen ága. Hosszú, tartalmas életet élt, pár hónap híján majdnem megélte a 100 évet. Sok időt töltöttem vele, rengeteget mesélt a múlttól, fiatalkoráról. Élete során sok mindent megőrzött, anyakönyveket, fényképeket, amelyeket látva szinte megélevenedett előttem a kor és a helyszínek, ahol születtek, ahol leélték az életüket. A családom ezen részét általa és a szüleim által elég jól ismerem, hiszen sokat hallottam róluk, és a környéken élő rokonainkkal tartjuk is a kapcsolatot.

Róluk tehát már sok mindent tudtam, de az apai ágról szinte semmit. Egyre jobban érdekelt, hogy honnan is van a nevem, vajon kik is lehettek a Tamás-ági felmenőim.

Egyik ismerősöm karácsonyi meglepetésként a gyerekeinek és a szüleinek egyénre szabott családfákat ajándékozott. Innen merítettem az ötletet, hogy én is elkészítem a sajátomat. Ismerősöm segítségével nekiálltam, és rövidesen a különleges történetek egész sora bontakozott ki előttünk.

Kezdetben meglehetősen reménytelen vállalkozásnak tűnt, hogy a nagyszüleimmel kapcsolatban több információhoz jussunk, mivel a nevükön és a születési adataikon kívül szinte alig tudtunk bármi egyebet róluk.

Édesapám, Ferenc a legfiatalabb a hét fiúgyermek közül. Testvérei közül ketten vannak még életben, idős emberek.

Elkezdtem a kutatást: mindenkit kikérdeztem, akit csak tudtam, és mindent igyekeztem megtudni, amit csak lehetett. Merre is induljak, merre is keresgéljek, kinek milyen emlékei vannak a múltból? Hátha sikerül megtudom, hogy miért is nevelte az édesanyjuk helyett az egyik testvérüket másvalaki. Miért is volt olyan nehéz a nagymama, Fitos Mária élete, amelyről a régi történetek regélnek? Miért is merült fel, hogy megválik két legkisebb gyermekétől?

És lám: az elkövetkező hetek, hónapok alatt igen érdekes családtörténet körvonalazódott szinte a semmiből. Nagy szerencsénk volt a keresgélés során, mert amikor elakadtunk, amikor nem láttuk, hogy merre tovább, mindig jött valamilyen segítség, valamilyen kapaszkodó, amelyen tovább tudtunk lépni. Egy néhány héttel korábban megjelent újságcikk egy kedves, segítőkész történész tollából, egy véletlenül észrevett bejegyzés az anyakönyvben, a nagymama fellelt fotói, papírjai, a mélyről előbukkanó, rég elfeledett emlékek, egy-egy szó vagy történet – mind-mind hozzásegített ahhoz, hogy megismerjük a nagymama és a család életének részleteit. Az anyakönyvek meséltek a Fitos nemesekről, gazdagságról, elszegényedésről, emberi összetartásról, szorgos földművesekről, hősookról, mesteremberekről és élő tradíciókról. Betegségekről, járványokról, szerencsés és balszerencsés, nehéz emberi sorsokról.

Mint említettem, csupán a két születési dátum volt ismert és két településnév. Oroklán és Dusnok. Vajon hol is találjuk a térképen ezeket a falvakat? Zala megyében két közeli települést hívnak így. Nagyon egyszerű és kézenfekvő lenne azt gondolnunk, hogy volt két fiatal, akik egymás szomszédságában születtek, és mint oly sokan annak idején, csak a szomszéd faluig jutottak el, ott találtak egymásra. Bár ez teljesen nyilvánvaló lenne, mégsem ilyen egyszerű. Hiszen volt abban az időben Dusnok nevű település Bács-Kiskun megyében is, sőt Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is. És mivel a zalai Dusnok település anyakönyvében nem találtunk nyomokat, így tovább keresgélünk.

Nagymamámról annyit tudtunk, hogy az első világháborúban elveszítette a szüleit, ezután örökbe fogadták, és egy csendőr nevelte fel. Még abban sem lehattunk biztosak, hogy valóban a Fitos néven született. Lehet, hogy a nevét az örökbefogadó családtól kapta?

Miről „mesélnek” az anyakönyvek?

1912. május 6-án Oroklánban (Zalatárnokon), egy kis zalai település egyik házában megszületett a nagymamám Fitos Mária, Fitos Károly és Balogh Mária gyermeke.

A kislány még az egyéves korát sem töltötte be, amikor édesanyja nagyon fiatalon, 21 éves korában, tüdővészben elhunyt. Két kis félárvat hagyott maga után, Máriát és az akkor 3 éves nővérét, Juliannát.

Vajon mi történhetett az édesapával? Ő sem maradt velük sokáig. Jött az első világháború, és a Zala megyei településekről is sokan vonultak be katonának. Az első mozgósításkor Fitos Károly népfőlkelő is bevonult (1914 augusztusában) a magyar királyi 20. honvéd gyalogezredhez, és a 10. század kötelékében a szerb arcvonalon harcolt.

Itt azonban elakadtunk. Vajon mi történhetett vele, és mi történhetett a kislányaival? Az eddigi ismeretek különféle kombinációira rákeresvén, a Google segítségével eljutottunk egy, a Zalai Hírlapban megjelent cikkhez, egy tanulmány részletéhez, amelyet Bekő Tamás történész írt. Ebben az első világháborús hadiárva-k helyzetét elemezte. Alaposan átolvastuk, hiszen ahhoz, hogy eredményesen tudjunk kutatni a múltunkban, sokat kell tanulmányozni a kort, a helyszíneket, ahol a keresett személyek éltek. Így kaphatunk egyre több ötletet ahhoz, hogy hol találunk újabb kapaszkodókat a további kutatáshoz. Fantasztikus érzés volt, amikor kiderült, hogy a cikk utolsó bekezdése a kislány Fitos Máriáról szól:

„Sokkal keserűbb sors jutott annak a gyermeknek osztályrészül, akinek mindkét szülője elhalálozott, és teljes árvaságra jutott. A fentebb említett Fitos Károly két kiskorú leány édesapja, fiatal özvegyemberként vonult be katonának a m. kir. 20. honvéd gyalogezredhez. 1915 tavaszán azonban olyan súlyos tüdőbetegségbe esett, hogy kisvártatva ő is eltávozott az élők sorából. Rövidesen (a hagyatéki eljárást követően) lányait elszakították egymástól, és a testvérek - külön-külön - a legközelebbi rokonoknál nyertek ideiglenes elhelyezést. Az ötesztendő Juliannát az elhalt katona Nagykikindán élő fivére, Fitos János csendőr őrmester vette magához, míg a hároméves Máriáról anyai nagypapa, Balogh Károly gondoskodott.”

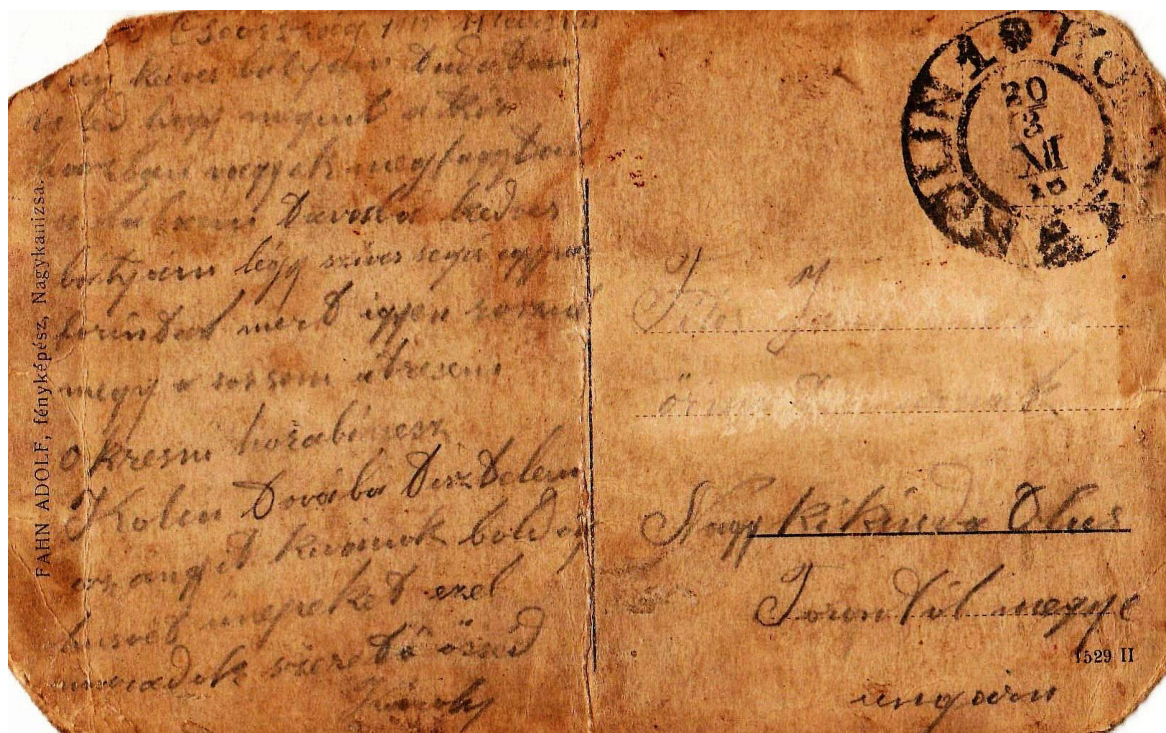

Az anyakönyvekből megtudtuk, hogy Fitos Károlyt 1915 tavaszán tifusszal és tüdőgyulladással kezelték az alsódomború-i császári és királyi tartalékkórházban. A harctéren szerzett betegségében ugyanitt elhalálozott 1915. május 5-én.

A megtalált információk nagy izgalomba hozták a család tagjait. A nagybátyám és édesapám a nagymama, Fitos Mária esetlegesen megmaradt régi „kincsei” között két kis zacskó fényképre, iratokra találtak. A „lelet” nagy segítséget és lendületet adott a további kutatáshoz. Csodálatos érzés, hogy azok a személyek, akinek az életét eddig csak az anyakönyvi adatokból ismerhettük, most egyszerűen egy-egy régi fénykép segítségével megelevenednek. És a képek mesélni tudnak.

Először nem tudtuk, ki lehet a képen, de a fényképész neve és a levelezőlap hátulján lévő szöveg alapján minden kétséget kizáróan beazonosíthattuk, hogy a deli katona nem más, mint a dédnagyapám, Fitos Károly.

A fotó még a kiképzés idején, Fahn Adolf műtermében, Nagykanizsán készült róla. Itt történt a zalai falvakból összegyűlt népfölkelők kiképzése. Bekő Tamás tanulmányában is szerepel, hogy a háborúba indulás előtt ebben a műteremben készítettek fényképet a katonákról. Dédapánk a képet magával vitte a frontra. Itt még egészségesen, ereje teljében, büszkén feszítve ült a szép egyenruhájában. A fénykép megjárta vele a háborút: három hónappal a halála előtt küldte haza Kolinból (Csehország) a testvérbátyjának.

„Fitos János Örmester Úrnak
Nagykikinda Olus
Torontál megye
Ungarn

Kelt: Csehország, 1915 Március 15-én.

Hogy vagy kedves bátyám? Tudatom Veled, hogy megint a kórházban vagyok, megfagytak a lábaim. Távolból kedves bátyám légy szíves segíts egypár forinttal mert így rosszul megy a sorsom..... Kolin. Továbbá tiszteltem az ángyit, kívánok boldog húsvéti ünnepeket ezzel maradok szerető öcséd Károly

Libabőrösek lettünk, mikor elolvastuk ezt a levelezőlapot, tudván, hogy három hónapra rá sajnos már nem volt az élők sorában...

Fitos Károly, első világháborús hős. Falujában Zalatárnokon (Oroklán) szerepel a neve a hősök emléktábláján.

A két kislány tehát nagyon hamar teljes árvaságra jutott. Mint említettük, a kisebbik kislány, Fitos Mária, az akkor már négy éve özvegy Balogh nagypapájához került. Egy év múlva azonban újabb tragédia érte, mert a nagypapája 59 évesen, tüdővészben meghalt.

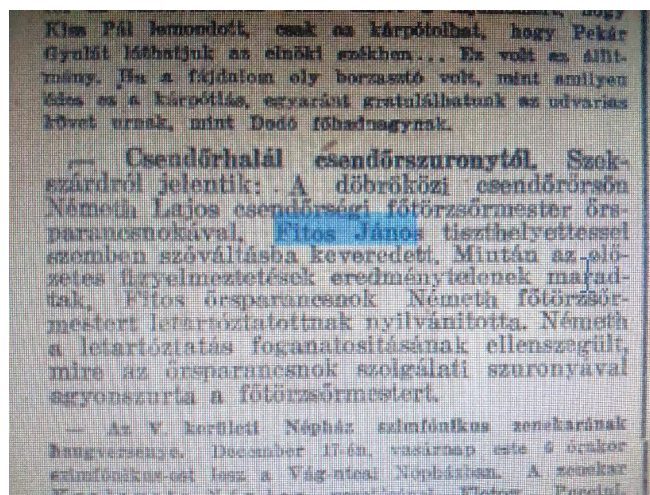
Egy évesen elvesztette édesanyját, három évesen édesapját és négy évesen a nagypapáját is: teljesen elárult.

Szerencsére a nagykikindai csendőr nagybáty, (akinek a fent idézett levelezőlap szövegét, a nővére mellé őt is örökbe fogadta. Fiai úgy emlékeznek, hogy mindig arról mesélt: milyen nehéz

sorsa volt gyermekkorában. A csendőrök nagyon szigorú szabályok szerint éltek az életüket: a két kislány és a felesége élete sem lehetett könnyű. Hogy megtudjuk, hogyan éltek, hol éltek, hol ismerkedett meg Fitos Mária a jövődöbéljével, fel kellett kutatnunk a csendőr nagybácsi életének helyszíneit, állomásait. Nagy segítségünkre voltak az évente megjelenő Csendőr Évkönyv, a Csendőr Lapok és a Csendőrségi Hírek.

Az egyik kiadványban igen érdekes híre bukkantunk Fitos Jánossal kapcsolatban:

„Csendőrhálál csendőrszuronytól. Szekszárdról jelentik: A döbröközi csendőrőrsön Németh Lajos csendőrségi főtörzsrőrmester őrsparancsnokával, Fitos János tiszthelyettessel szemben szökváltásba keveredett. Miután az előzetes figyelmeztetések eredménytelenek maradtak, Fitos őrsparancsnok Németh főtörzsrőrmestert letartóztatottnak nyilvánította. Németh a letartóztatás foganatosításának ellenszegült, mire az őrsparancsok szolgálati szuronyával agyonszúrta a főtörzsrőrmestert.”

Csendőrként nem dolgozhatott sokáig egy településen, többször áthelyezték, így a kislányoknak sem lehetett sok állandóság az életükben.

Hosszas keresgélésbe kezdtünk, hogy megállapíthassuk, mikor, hová vetette a csendőrszolgálat a családot.

Fitos Mária

Hol ismerkedhetett meg Mária a leendő férjével, Tamás Jánossal?

Ezt sem volt könnyű kideríteni, hiszen Mária Oroklánban, János Dusnokon született. Mint említettem, e két település szomszédos falvak (voltak) Zala megyében. Így kézenfekvő lett volna a megismerkedésük, ám mégsem így történt. Mária nevelőapja a foglalkozása miatt bejárta a fél országot, János viszont egy másik, a Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyében lévő Dusnok nevű településen született. A fellelt munkakönyve szerint az idő tájt Dombóváron dolgozott kéményseprőként, ahol ezzel egyidejűleg Fitos János is szolgált.

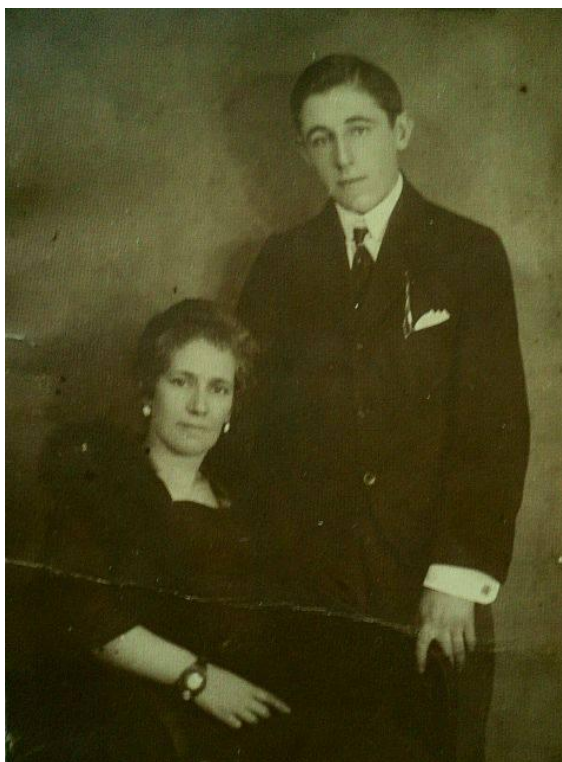
Kiféle volt Tamás János? Hét testvére egyike, Gergely bácsi (a nagybátyám) azt mesélte, hogy ő a Gergely nevet a nagypapája után kapta. Arra senki nem gondolt, - ő sem -, hogy itt nem Tamás János *édesapjára* kell gondolni, nem őt kell keresnünk az anyakönyvek lapjai között. A nagymama „kincsei” között talált születési anyakönyvi kivonat leplezte le a nagy családi titkot, amiről eddig senki nem tudott. Azt ugyanis, hogy Tamás János törvénytelen gyermekként született, édesanyja Tamás Anna (1882-?) szolgáló gyermekeként látta meg a napvilágot 1903-ban.

Vajon ki lehetett az édesapja? Talán a háziúr, ahol az édesanyja szolgált? Ezt sajnos sehol nem tüntették fel, sem a keresztlevelén, sem a templomi anyakönyvben. Az apa nevét talán Anna testvéreinek valamelyik leszármazottja tudhatja, ha sikerülne fellelni bármelyiküket.

Tamás Anna édesapja Tamás Gergely (1843-1910, a névadó nagypapa) Kalocsán fazekasmesterséget űzött. A neves szekszárdi Tamás József (1911-1966) és László fazekasok (1923-2017) is az ő unokaöccsei. Híresen szép edényeket készítettek, a Népművészet Mesterei címet is elnyerték. Visszamenőleg több generáción keresztül fazekasok voltak, Csíkszeredáról származtak. Származásuk miatt 200 éven keresztül továbbadták.

Lehetséges lenne, hogy a fazekasműhelyben dolgozott egy jóképű, tehetséges inas, és ő esett volna szerelembe Tamás Annával? Ő lett volna az a férfi, akinek a dédnagymamám nem tudott ellenállni? Milyen jó is lenne visszamenni az időben, és ezt kideríteni! Ki lehetett a férfi, akinek a génjei számomra is tovább öröklődtek?

Eddig nem tudtuk, hogy vajon honnan öröklötték a szobrász és a festőművész testvéreim a művészi tehetségüket. Most már szinte egészen biztos, hogy a fazekasmester üknagypám génjeit is magukban hordozva kapták a tehetségüket, és ezért választottak ők is művészi hivatást.

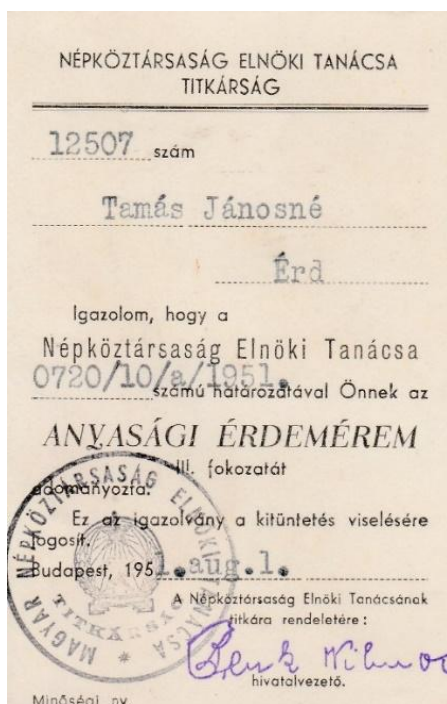

Tamás Anna és fia János

A kép 1920 körül készülhetett és az öltözéke alapján nem gondolnánk, hogy a képen egy gyermekét egyedül nevelő szolgáló látható. Lehetséges, hogy ha az édesapja nem vette is a nevére Tamás Jánost, de gondoskodott róla. Vagy talán Tamás Anna férjhez ment volna valakihez, és annak köszönhető a képen tükröződő jómód?

A nagymamám 18 évesen ment férjhez Tamás Jánoshoz, 19 évesen megszülte első fiát, és szép sorban a többi. 1931-1947 között hét egészséges fiúnak adott életet.

Abban az időben nemes dolog volt hét gyermeket a világra hozni, és felnevelni. Nagymamánk elismerést is kapott érte:

Tamás János és a felesége Fitos Mária 1930 körül Budapestre, majd Érdre költöztek. Nem volt könnyű élete a nagymamának. Nagypapa kéményseprőként elég sok munkahelyen dolgozott, volt, hogy csak néhány hétig egy-egy helyen. Nagypapa sajnos nem vetette meg az italt; olyan szegénységben éltek, hogy volt, amikor a családnak nem volt mit ennie. Az egyik nap a nélkülözések miatt két kisgyerek, a nyolc éves Gergely és a hat éves József világgá indultak. József pár nap múlva visszatért, de Gergelyt sokáig nem látták: csak felnőttkorában kereste meg újra édesanyját és a testvéreit. Egy kedves asszony befogadta, és a sajátjaként felnevelte. Nagyon nehéz lehetett a nagymama élete a hét fiúval és a férjével. Ki tudja, mennyit nélkülözhettek? Lehet hogy égen-földön kereste Gergely kisfiát, lehet, hogy tudta, kinél van, lehet, hogy megkönnyebbült, hogy már nem éheznek a gyermeke... Ki tudja?...

Érden laktak már, amikor 1951. szeptember 13.-án éjjel felzörgették a nagymamát, hogy a férjét bal-eset érte, leesett a még mozgó vonatról, és beesett a sínek alá. Három napra rá, 47 évesen a kórházban meghalt.

Így hát a nagymama egyedül maradt hat fiúgyerekekkel, akik közül a legkisebb másfél éves volt. Hogy hogyan éltek, ki segítette, milyen jövedelemmel rendelkezett, nem tudjuk. Valószínűleg erején felül teljesített, és így megoldotta, hogy minden gyereke szakmát tanult és később megállt a saját lábán. Kemény asszony lehetett, de minden gyermeke szerette. Valószínűleg a tőle telhető legtöbbet megadta nekik, amire csak képes volt. Nagyon nehéz sorsa lehetett. Erejét és kitartását a hitnek és az Istennel való szoros köteléknek köszönhette. Hiányzott a gyerekkorából az a fajta biztonság, ami a mi gyerekkorunkban már létezett. Elképzelni sem tudjuk, miken mehetett keresztül egész élete során. És mindezeket már nem tudtuk tőle megkérdezni, mert már nagyon régen meghalt. Ám meséltek helyette az anyakönyvek, az iratok, a régi fényképek.

Nem ejtettünk még szót arról az emberről, akinek a jelenléte, a szerepe nagyon fontos volt a család életében.

Ki is lehetett az a nő, aki a kis Fitos Máriát és testvérét Juliannát a nagyon korán elhunyt édesanyjuk helyett felnevelte, és anyai gondoskodással vette körül?

Eleinte semmit sem tudtunk róla, de végül sikerült rálelnünk a nevére: Illés Erzsébet (akit a környezete csak Fitos mamaként emlegetett) Fitos János csendőr felesége. Egy távirat segített ebben, amely arról értesítette, hogy „Pécsett lesz a temetés”. A temetői nyilvántartások és az anyakönyvi hivatalok segítségével sikerült a nyomára bukkannunk. Szerencsénkre mindenütt segítő szándékú emberekre leltünk.

Jó lenne, ha meg tudnánk köszönni neki, vagy legalább a leszármazottainak, hogy nem hagyta a nagymamát árvaságában magára, meleg, családi otthont nyújtott neki, és jó emberré nevelte. És hogy így ő is tovább tudta adni mindezt az édesapámnak és a nagybátyáimnak.

Az anyakönyvek, ha ügyesen forgatjuk, és figyelmesen tanulmányozzuk a lapjait, egy idő után „mesélnek, titkokat árulnak el” a múltból. Az innen kibányászott adatok, az idős leszármazottakban egyre több emléket idéznek fel, minél többet beszélgetünk velük. A kutatás során kiderült az is, hogy a dédnagymamám (Tamás Anna) József nevű testvére is kéményseprő volt, akinek az egyik fia, Tamás József (1908-1979) a teológia doktora lett, tanárember. Ha tovább keressük, nyilván még nagyon sok érdekességre bukkanhatunk.

A családfakutatás egy idő után megszállottá tesz. Minél több időt fordítunk rá, annál mélyebbre áshatjuk magunkat benne. Egyre több minden kezd el érdekelni a múltból, egyre érdekesebbnek tűnik minden ezzel kapcsolatos információ. Ha megtaláltunk egy-egy családtagot, már az is érdekel, hogy milyen népviseletet hordtak azon a környéken, vajon a leszármazottai is ilyenekben jártak-e. Hogy néztek ki a házaik, hogy nézhetett ki az üknagypapa fazekasműhelye? Jártak-e piacozni, hol árulták a portékájukat? Ezer és ezer hasonló kérdés vetődik fel bennünk.

Hiába is próbálnám a történetet lezárni! Családunk krónikája még temérdek titkot rejt...